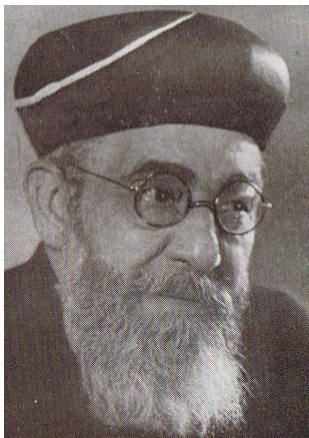

מחשבת ישראל - ממ"ד אמונה וגאולה קובץ הוגי דעות יהדות המזרח

הרב יהודה ליאון אשכנזי ("מניטו")
הרב יוסף חיים מבגדאד ("הבן איש חי")
הרב אליהו בן אמוזג
הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל
הרב משה כלפון

פיק האסון

אדם מהכש את עצמו

הרב יהודה ליאון אשכנזי* ("מניטו")

שבת ה'

"מטרת השבת היא לציין את הרעיון של ברית בין הבורא לבין הנברא". ניתן למצוא רעיון זה מאחורי הקלעים של כל הלימודים התלמודיים. תמצית הרעיון: מוחלטות קיומו של הקב"ה הופכת את רעיון קיום האדם בתוך עולמו של הקב"ה לחסר משמעות. המדרש מתאר זאת באמצעות הדימוי של שלהבת נר המתייצבת מול אור השמש. לעומת אור השמש אין לשלהבת הנר קיום, וכפי שרגילים חסידים לומר הקיום אפשרי רק בשעת "ביטול היש...". בעולמו של האדם אין מקום עבור הופעת האלוה... אלוהי השבת הוא האל המסתתר משום שבעולמו של האדם נוכחות ה' אינה יכולה להיות אלא הרסנית... כדי שהאדם יוכל להתקיים על הקב"ה להסתתר, על הקב"ה לצמצם את הבהירות והעוצמה של נוכחותו... שבת ה' היא ההיסטוריה שלנו וההיסטוריה שלנו היא בניית בית המקדש, כלומר, עולם שבו ה' והאדם יכולים לשהות יחדיו ללא קטסטרופה (=אסון), בלי שה' יגורש מתוך האדם ובלא שהאדם יאבד בתוך המציאות האלוקית.

זו הקדושה. אנו הולכים ובונים את העולם, מקימים אותו כבית מקדש. זוהי ההיסטוריה של העולם. כל בני האדם עסוקים בזה, אולם ההתגלות שנגלתה לעם ישראל היא כמו הוראות הפעלה... שמטרתה בניית בית המקדש.

בשלב ראשון ה' השלים מלכותו. הוא הכין עולם שראוי למגורי אדם. אלו היו ששת הימים. אולם עולם זה, הראוי כבר למגורי אדם, עדיין אינו ראוי למגורי ה'. העולם נמסר לאדם והוטל על האדם לשנות את העולם הראוי למגורי אדם בצורה כזו שתהפוך אותו ראוי למגורי ה'. זהו בניין בית המקדש. וכאשר בית המקדש בנוי מתקיים מפגש החושף שהקב"ה נמצא כאן תמיד.

הרב אשכנזי נולד בשנת 1922 באלג'יר וגדל בצרפת. השכלתו הכללית והפילוסופית וידעו המקיפה בחכמת ישראל, בנגלה ובנסתר, הובילו אותו לרב תחומיות מרתקת. המורשת הספרדית היתה עבורו מקור השראה. נפטר בירושלים בשנת 1996. הקטע הנ"ל מתוך הרצאתו בכנס אינטלקטואלים יהודים בצרפת בנושא "השבת בתודעה היהודית". תרגום: הרב אליהו זיני. תודתנו נתונה לו.

פיק שני

אני מאמין

הרב יוסף חיים מבגדאד* (ה"בן איש חי")

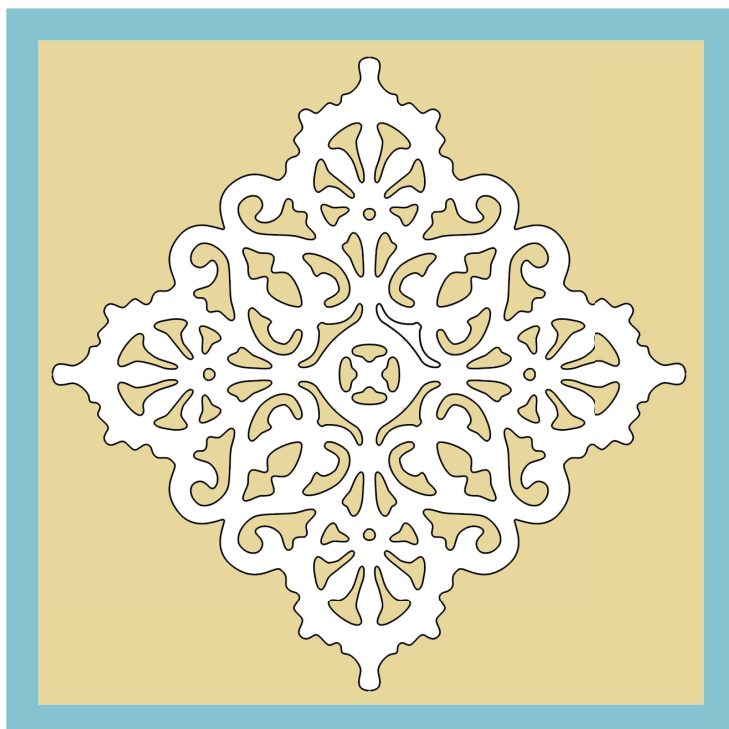
משלי הבן איש חי

מעשה שהיה בבן אחד פיקח יושב על השולחן בין אביו ובין אמו ויאמר לאביו: מיהו המלמד דעת ותבונה ומצווה לבן, אביו או אמו? ויענהו האב שהאב הוא המלמד, אבל האם עסוקה בעסקי הבית... ויען הבן ויאמר אם כן יש לי פליאה גדולה, כי לימד אותי היום רבי בבית הספר פסוק בספר משלי: "כי אם לבינה תקרא", והורה לי אל תקרי אם בחיריק, אלא אם בצירי, שהתורה נקראת ונחשבת אם לאדם, ואני תמה למה נקראת אם דראוי שתקרא אב כי האב הוא המורה בינה ודעת לבנו והוא המלמדו הדרך אשר ילך בה?

ויענהו האב ויאמר לו שאלה גדולה שאלת... ויתבונן הבן בדעתו, ולא עברו יותר מעשר דקות וישיב תשובה נכונה. ויאמר לאביו: אני מהיכן באתי? אמר לו: ממני ומאמך, כי אני אביך וזאת אמך. אמר לו: מי הוא ברור ודאי יותר, האב או האם, אמר לו: האם ברורה וודאית יותר כי הכל רואין שיצא הבן מבטנה, והכל מעידין שהיא אמו, על פי ראות עיניהם, אבל האב נקרא אב מצד השערת השכל. ויאמר: אם כן מצאנו תשובה לאותה שאלה, כי השם יתברך כשנתן לנו את התורה, לא שלח את משה רבנו עליו השלום אצל ישראל לאמר להם שהקדוש ברוך הוא שלח לכם תורה על ידי וכך וכך משפטה ועניניה וכך הן הלכות שלה. ואנחנו קבלנו דבריו מכח שהראה לנו אות ומופת שהוא נביא אמת, לא כך היה מעשה ולא קבלו ישראל התורה בדרך זו ובאופן זה אלא באמת הקדוש ברוך הוא הרכין השמים ושמי השמים על הר סיני. וכל אחד מישראל מקטן ועד גדול איש ואשה נער וזקן כלם ראו כבודו יתברך בעיניהם שכלם נתנבאו באותו היום כשעמדו לפני הר סיני. וראו כמראה הנביאים שרואים בעיניהם, ושמעו באזניהם קול הקדוש ברוך הוא שאמר: אנכי ה' אלקיך וכו' לא

יהיה לך וכו', ועוד שמעו באזניהם שאמר להם הקדוש ברוך הוא: הנה אנכי נותן לכם תורה שיש בה תרי"ג מצוות על ידי משה שלוחי, וכל מה שיאמר לכם תעשו ותאמינו בו, כי הוא שלוח מאתי, והוא נביא אמת, ואותה שעה הרעיש הקדוש ברוך הוא את כל העולם כלו והיו קולות וברקים ולפידים אש נראין מסוף העולם עד סופו, וקול השופר חזק מאד, משה ידבר והאלקים יעננו בקול, ככה ספר לי רבי כשלמדני בפרשת יתרו שכל הדברים האלה ספרו ישראל שבאותו הדור לבניהם הנולדים לאחר מתן תורה, כל אשר ראו בעיניהם, ואשר שמעו באזניהם, את דברי הקדוש ברוך הוא אשר צוה אותם בעבור אמונתם במשה רבנו שראו ושמעו כל אלה, כאשר יראה וישמע הנביא דבר ה'. וכל דור מגיד כל זה לבניו והבנים לבניהם, עד היום הזה שנתיסדה אמונה זו בלבבות כל ישראל דור אחר דור. נמצא המתן תורה שהיה מהקדוש ברוך הוא לישראל על ידי משה רבנו עליו השלום, היה ברור בודאי הגמור והשלם על פי ראות עינים ומשמע אזנים של כל ישראל, אנשים ונשים גדולים וקטנים, ולא היתה קבלת התורה ואמונת משה רבנו אצלם בהשערת השכל על ידי אות ומופת, אלא היתה קבלתם ואמונתם דומה להאמנת האם של הולד שהכל מעידין שהיא אמו, כי ראו שיצא מבטנה, ולכך כתב שלמה המלך עליו השלום "כי אם לבינה תקרא", אם בציר"י, כי הבינה זו התורה שנקראת בינה, קבלתה אצלך ודאית וברורה, כמו ברור ודאות של אם, שהיא על פי ראית העין, ולא בירור האב שהוא נקרא אב לולד על ידי השערת השכל. ויענהו אביו: דברך טובים ונכוחים.

הרב יוסף חיים - ה"בן איש חי" - נולד בבגדאד בשנת התקצ"ד (1834) ונפטר בשנת תרס"ט (1909). פוסק, מקובל, דרשן ומנהיג. ספרו המפורסם ה"בן איש חי" עוסק בהלכות ודרשות עפ"י פרשת השבוע. כתב פיוטים וספרים רבים.

פיק מלישי

להיות טוב יותר - אמונה ומידות

(אהבת ישראל ואהבת האדם)

הרב אליהו בן-אמוזג*

מתוך: "ישראל והאנושות" (פרק ה' ואחרית דבר)

ישראל ומשפחת העמים

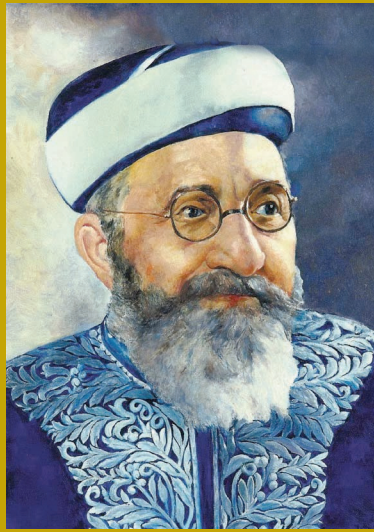
"בני בכורי ישראל" (שמות ד', כ"ב) אמירה זו היא הביטוי הנעלה והשלם ביותר לרעיון כי ריבונו של הועלם הוא אביהם של כל יושבי תבל. כי אם עם ישראל הוא הבן הבכור, משמע שיש עוד בנים, עמים אחרים שגם הם בנים למקום, וכולם מהווים משפחה. וידוע שלבכור במשפחה - כך היה בישראל, וכן בעמים אחרים בעולם העתיק - מיועדת משימה מיוחדת: להיות הכהן של המשפחה, הנוצר את הגחלת, משרת בקודש למען כולם ומתווך בין שמים וארץ.

ברור אם כן שאין בתפקיד המיוחד לישראל שום ממד של אנוכיות מתנשאת, כפי שהאשימו לשוא את היהודים במהלך ההיסטוריה, אלא רק השלמה רוחנית נצרכת למסגרת הרחבה של משפחת העמים.

מסקנה נוספת חשובה של תפיסה זו היא שכל העמים הם אחים. רעיון זה צמח והתבסס במסורת ישראל, למרות היותו מנוגד לכל התפיסות המקובלות על פני הדורות. וזה רק מצביע על עוצמתה של תפיסה זו, שהיה בכוחה לגבור על כל הדעות העוינות.

הרב אליהו בן-אמוזג (תקפ"ג-תר"ס - 1823-1900) נולד בעיר ליוורנו שבאיטליה ממשפחה ספרדית אשר מוצאה מהעיר פאס שבמרקו. היה בעל בקיאות עצומה ועמוקה בכל מקצועות התורה והחכמה, מקובל והוגה דעות. הוא שימש כחמישים שנה כרב הראשי של העיר ליוורנו וכתב ספרים רבים, המפורסם שבהם הוא "ישראל והאנושות" הודן במסר הכלל-אנושי של התורה.

פוק וביעי

אמונה בשעת משבר

הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל*

הגיוני עוזיאל (חלק א')

תכלית עקידת יצחק

מדברי מורנו ומאורנו הרמב"ם ז"ל למדנו: תכלית מעשה העקידה, בסיפור כל פרטיו ופרטי פרטיו, הוא: ללמד את זרעו אחריו וכל המון גויים אשר הוא אב להם כאמור: "כי אב המון גויים נתתיך" (בראשית י"ז, ה'), את שני עמודי תורת ישראל והם: יראת ה' ביסודה ובגבוליה האינסופיים, והאמונה בנבואת נביאיו שהם אמת ודבריהם אמת...

ויש להוסיף עוד לדעתי כי סיפור העקידה לא בא רק ללמד, אלא גם לצרף את הנשמה הישראלית מפסולת נשמתם של תרח אבי אברהם ואבי שרה אשתו. להאציל נשמה טהורה וצרופה לבניו אחריו העתידיים לעמוד בהר סיני ולטעת בהם עוז וגבורה לעמוד בנסיונות קשים ועצומים בלי כל רתיעה והיסוסים, ובלי כל חישובים ושיקולים, אלא לגשת אליהם בעוז וגבורה מתוך שמחה של אהבה. נשמה בריאה זאת נמשכת מפעולתו הנועזה של אברהם העוקד את בנו ומיצחק בנו שנעקד על ידו... נשמה צרופה זאת שהיא אצילה בטהרתה וזכותה ממקורה הראשון והטהור: ודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתתי לך טהורה היא (נידה ל"ב), היא נשמתם של ישראל שהנחילוה לו לדורו עולם אבות האומה, שהם עמודי עולם ואבות האמונה הטהורה. נשמה טהורה זאת היא שנתנה לישראל עוז וגבורה - לקדש שם שמים בחירוף נפש מאהבה ושמחה...

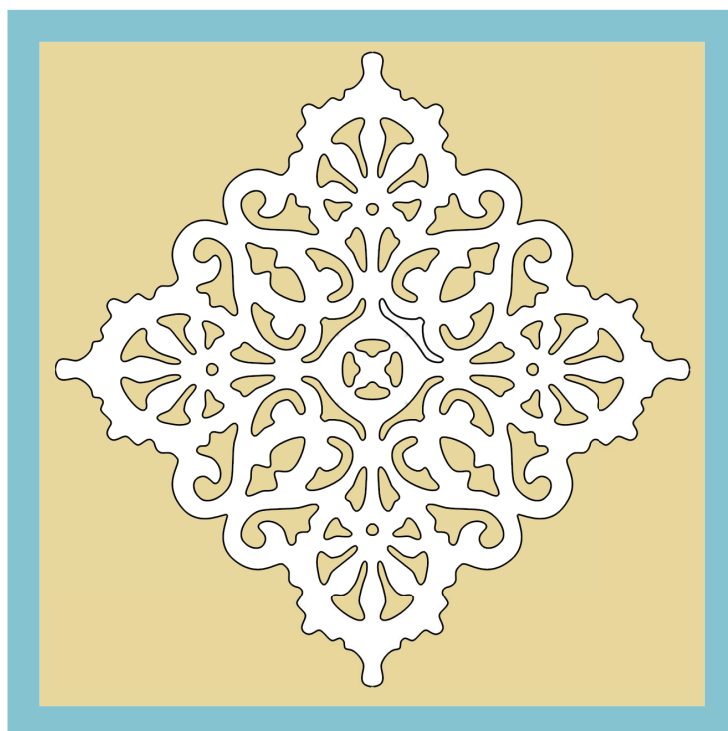
פעולת קידוש ה' זאת היא אשר קיימה את ישראל בכל אלפי שנות גלותו ונדודיו בצורות שונות, שכולן נותנות כבוד ותהילה לעם זה המלומד בנסיונות...

מעשה עקידה זה הוא אשר נגלה לעינינו בכל הדרו בימינו אלו בשתי צורות נהדרות ומפליאות: א) הליכת המוני ישראל וצדיקי עולם בראשם אל כבשני האש, בשל יהדותם, בשמחה וטוב לבב, ובפיהם שירת העקידה: "אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח". ובשירה זו עקדו את בניהם ואחרי כן גם את עצמם...

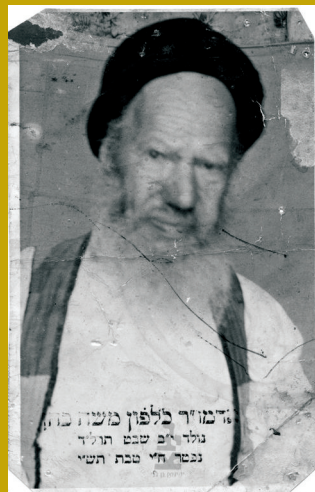
פעולת העקידה נגלתה לעינינו בצורה אחרת שהיא נפלאה כקודמתה והיא מלחמת הגאולה האחרונה בארץ ישראל. האומות המאוחדות פתחו לפנינו פתחה של הגאולה אבל בצורה זעומה מאוד גבולות צרים ומחניקים ובחוסר עזרה... בשעה מוכנת כזו יצא ישראל והכריז על הקמת "מדינת ישראל" בארץ נחלת ה'. הכרזה זו שיצאה מפי שליחי העם ונבחריו - נתקבלה בהסכמה מלאה של כל הישוב הישראלי בארץ...

אחרי ההכרזה המילולית באה מלחמת תנופה, גם בזה הראה עם ישראל וביותר בחורי ישראל - את אמונתו לאלוקיו... ירושת הנפש של העקידה היא אשר נתנה את האומץ והגבורה, והביאו בכנפיה את הניצחון הנפלא שאנו רואים בעינינו... והיא נותנת את האומץ והגבורה להמשיך מעשה העקידה עד תומו, עד אשר יניח לנו ה' אלוקינו מסביב, ושב ישראל שקט ושאנן ואין מחריד... "כי עוזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה".

הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל (י"ג בסיוון ה'תר"ס, 23 במאי 1880 - כ"ד באלול ה'תשי"ג, 4 בספטמבר 1953) היה הרב הראשי הספרדי (הראשון לציון) הראשון של מדינת ישראל ואחד הרבנים הבולטים במחצית הראשונה של המאה העשרים. נולד בירושלים. בין ספריו: מכמני עוזיאל - מאמרים (ששה כרכים). בין ספריו: משפטי עוזיאל, פסקי עוזיאל בשאלות הזמן, הגיוני עוזיאל - במחשבה ועוד

פירק טשי

גאולה וימות המשיח

הרב משה כלפון מתוך ספרו: "גאולת משה", עמ' 39

"בימינו אלה רבים מאחינו בית ישראל אף כי לא גדלו על ברכי היהדות התורה והמצוה וכתינוק הנשבה בין הגוים הם נידונים. על כל פנים התעורר בלבם רגש לאומי לאהבת קיום האומה הישראלית... גם ראוי נחוץ לזה ארץ לישראל ויעשו כח להשתדל בכל עוז לכבוש את ארץ ישראל ולהושיב שם אחינו בית ישראל כל איש אשר ידבנו לבו לקרבה אל מלאכת הקודש, ולהיות איכר ורועה צאן ובעל מלאכה או מסחר בארץ הקודש; והנה לפנים ראיתי כי יש מימינים ויש משמאלים. המימינים חושבים כי התשועה הכללית תהיה גם בדרך טבע על פי השתדלות והכנות ארציות וגשמיות... והמשמאלים אומרים כי תשועתנו תלויה רק בדברים רוחניים כי 'פקוד ה' את עמו ונגלה ונודע לכל בשר יד ה' וגאולתו;

ואנכי הצעיר אומר כי אין להרחיק דעת המשתדלים בטובה הכללית מכמה טעמים: א. כי לדעתי מכבר נבאו לנו רז"ל ואמרו: זכו אחישנה, לא זכו בעתה. והכוונה כי אם תהיה הנהגת ישראל בתורת ה' ויראתו בכל מכלל כל אז הקב"ה יחיש יגאלנו גם טרם הקץ. אך אם ח"ו יד ישראל רפתה מהתורה והמצוה ולא זכו אז בכתה, הכוונה בעת אשר יהיו ישראל ראויים לתשועה ואז יהיו נגאלים בגאולה טבעית...

ב. כי לבי אומר לי כמו שכתבו החוקרים כי כל מה שאפשר בדרך הטבע, צריך השתדלות טבעית, ויד הרוחנית מעת תכלה יד הטבע. ואם כן צריך השתדלות טבעית...

ג. כי אם נניח כי עוד ימים ידברו והנהגת הגאולה תהיה רק רוחנית. על כל פנים אין ספק כי לא דבר קטון ומזער הוא הישוב העולה מעלה מעלה בארץ הקודש. והנה זה ממש קיום ופיקוח נפשות ומצות עשה לישוב ארץ ישראל לדעת הרמב"ן. ומצוה דרבנן מיהא איכא גם לדעת הרמב"ם...

ד. כי זה הוא ממש מסך וגדר גדול לבלתי התבולל ישראל בעמים ולהפיח בלב אחינו התקוה הנושנה אשר בעוונות הרבים רבים כמעט נתיאשו מהגאולה באורך הגלות. ועל ידי התנועה הלזו ירהיבו בנפשם עז ותעצומות לקוות עוד. ויוצא מזה מעצור להתבוללות ותתחזק האמונה אל הגאולה האמיתית;

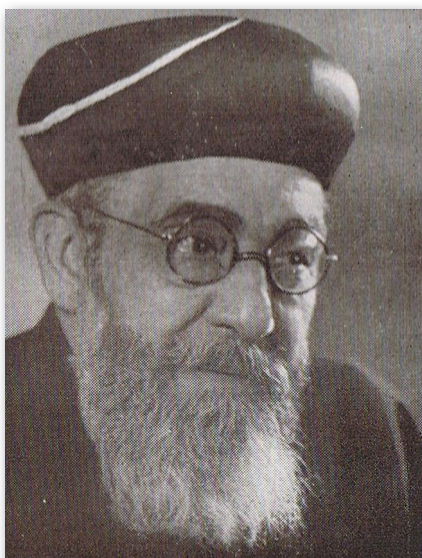
כי לפי דעתי רחוק מאוד שתהיה תנועה זו תנועה גשמית ולדעתי תנועה שמיימית היא זו רק שאינה נרגשת כאשר כה וכה יש כמה וכמה נסים נסתרים..."

הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל

הלאומיות והתעודתה,

הגיוני עוזיאל, שער כה

עיקר ייעודה של הלאומיות בישראל הוא הנחלת המוסר והמשפט בדיי הציבור

"הלאומיות איננה גזע משותף. לא מולדת או ממשלה ומלכות משותפת ולא מנהגים ודרכי חיים או ספרות ותרבות משותפת, כל אלה הן צורת הקיבוץ או המלכות הממשלית והמדינית. אבל הלאומיות במובנה המדויק, היא השקפת עולם לשיפור חיינו האנושיים עלי אדמות, והתרוממותנו לפסגת הגובה של התעודה האנושית והצלחתה, והנחלת הדעות האמיתיות, והתכונות ומדות טובות, ותורת המשפט והמוסר לבנינו אחרינו... וזו הייתה לדעתי עומק כוונת רז"ל במאמרם: שני גיאי גויים בבטנך, זה מתגאה בעולמו וזה מתגאה במלכותו, שני גיאי גויים: אדריאנוס מושל בחרבו האכזרית וציד בפיו, שפה דיפלומטית לרמות עמים ומדינות באומות, ושלמה בישראל מושל בחוכמתו ובצדקתו (ב"ר שם) הללו עושים את המדיניות לכל עיקר קיומם בחיים,

והללו עושים את הלאומיות לעיקר והמדינה נמשכת ממנה ומתקיימת בזכותה וטבועה בחותמה, ובוה מונח ההבדל היסודי שבין ישראל לעמים... ישראל מתגאים בעולמם - בהשקפת עולמם שהיא עיקר הוויתם וזכות קיומם. ואומות העולם מתגאים במלכותם - זו כינוס המדיני שללאומיותם נדחית מפניה. מאז נמשכת נצחיות הפלאית של לאומיות היהדות שמתגאה בהשקפת עולמה. המתגאים במלכותם אובדים גם הם באובדן מלכותם, כטבע כל הנמצאים שהם אובדים ונפסדים. אבל המתגאים בעולמם, מתקיימים הם בזכות עולמם. גם באובדן מדיניותם. ובכל מקום שגלו ישראל שכינת הקודש גלתה עימם...

הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל (י"ג בסיוון ה'תר"ם, 23 במאי 1880 - כ"ד באלול ה'תשי"ג, 4 בספטמבר 1953) היה הרב הראשי הספרדי (הראשון לציון) הראשון של מדינת ישראל ואחד הרבנים הבולטים במחצית הראשונה של המאה העשרים. נולד בירושלים. בין ספריו: מכמני עוזיאל - מאמרים (ששה כרכים). בין ספריו: משפטי עוזיאל, פסקי עוזיאל בשאלות הזמן, הגיוני עוזיאל - במחשבה ועוד

הסוברים שישראל הוא "דת" ולא "אומה" אינם מבינים מהי יהדות

צמצום התעודה (=הייעוד של היהדות) בבית הכנסת ובבית המדרש, או אפילו בחדרי ביתנו ומשכבינו, היא גניזתה וקבורתה של תעודתנו הלאומית, המסתתרים ביהדותם בחדרי חדרים לבלי תשלוט בהם עין זרה, ולמען לא יהיו מוכרים לכל ביהדותם מעידים על עצמם שאינם יודעים מהותה וערכה של היהדות ולא מודים בערכה אלא אוחזים בה כמצוות אנשים מלומדה מתוך מנהג תפל וסבל ירושה. המבדילים בין האדם והיהודי עושים בזה את היהדות כנשמה ערטילאית, שאין לה תפיסה בחיים ובדבריהם אלה גוזרים כליה על עצמם ועל לאום היהדות שלהם הם משתייכים ובשמה הם מדברים.

גרועים מהם אלה האומרים מתוך הכרה או מתוך לחץ כי מאז גלה ישראל מארצו והתפזר בארצות גלותו חדל להיות לעם ולאום והנה הוא רק כת דתית. חבר אנשים בעלי אמונה ודת אחת. ואלה לא רק אומרים זאת אלא שוקדים בספריהם ונאומיהם להוכיח ולתת לעם ישראל כולו כי אין לו ולא הייתה לו מעולם תעודה רוחנית ולאומית, ואומרים: אם יש את לב היהודים כי תינתן להם הזכות להיקרא בשם "עם" אז צריכים הם להסיח דעתם מן הרעיון של תעודה רוחנית, ולהשתדל ככל יכולתם לרכוש להם ארץ ולחיות ככל הגויים אשר על פני האדמה... אפשר להעלות על הדעת מחשבה כזו לאלה מהעמים שדתם היא תורה פולחנית כדוגמת נביאי הבעל, או נזירים מהבילים שכל דתם היא נזירות וסיגופים, השבעות ולחישות. אלה יכולים להיקרא חבר דתי בקרב הלאום. אבל תורת ישראל אוצרת בקירבה תורת האדם ותורת החיים, תורת המשפט והמוסר, תורת החברה והמשפחה, תורת המלכות והמדינה, או במילים אחרות: השקפת עולם על חיי האדם ופעולותיו, ביחידו ובמינו, ויישובו של עולם ונעימותיו דרך צדק ומשפט, שלום ואהבה. והאמונה הישראלית האמונה ביחידו של עולם ויוצר האדם, ובהשגחתו הגלויה והמסתורית על עלילות האדם ומחשבותיו, מחייבת את האדם ואת הלאום להכיר מתוך מדע מבורר בלאומיותו ותעודתו ואידיאליו הרוחניים ובהשקפת עולמו, ועל הרחבת השפעתו והשלטת השקפותיו העולמיות בכח ההגיון, הדוגמא והמופת לכל האנושיות ולה. תעודה זו היא עיקר הווייתה של היהדות, היא גאוותה והיא נשמת חייה.

